

Отримано: 15 листопада 2013 р.

Прорецензовано: 2 грудня 2013 р.

Прийнято до друку: 20 грудня 2013 р.

Іванчук Н. В. Формування механізму оподаткування фонду оплати праці підприємств України / Н. В. Іванчук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: збірник наукових праць / ред. кол.: І. Д. Пасічник, О. І. Дем'ячук. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – Випуск 24. – С. 156–162.

УДК 336.2

JEL Classification: M21

Наталія Володимирівна Іванчук,

викладач кафедри економічної теорії, менеджменту і маркетингу Національного університету «Острозька академія»

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ОПОДАТКУВАННЯ ФОНДУ ОПЛАТИ ПРАЦІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Визначено сутність та складові механізму оподаткування фонду оплати праці підприємств України, обґрунтовано його основні недоліки та шляхи вдосконалення.

Ключові слова: механізм оподаткування фонду оплати праці, соціальні внески, податок на доходи фізичних осіб, цільові фонди.

Наталія Владимировна Иванчук,

*преподаватель кафедры экономической теории, менеджмента и маркетинга
Национального университета «Острожская академия»*

ФОРМИРОВАНИЕ МЕХАНИЗМА НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ ФОНДА ОПЛАТЫ ТРУДА ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ

Определена сущность и составляющие механизма налогообложения фонда оплаты труда на предприятиях Украины, обосновано его основные недостатки и пути совершенствования.

Ключевые слова: механизм налогообложения фонда оплаты труда, социальные взносы, налог на доходы физических лиц, целевые фонды.

Nataliia Volodymyrivna Ivanchuk,

Lecturer of Department of Economics, Management and Marketing of National University of Ostroh Academy

TAX PAYMENT FORMATION MECHANISM COMPANIES PAYROLL FUND IN UKRAINE

The essence and components of the enterprise payroll taxation mechanism in Ukraine have been determined, and its main shortcomings and ways of improvement have been substantiated.

Keywords: mechanism of payroll taxation, social contributions, personal income tax, specialised funds.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки одним із винятково важливих питань на шляху стимулювання виробництва та підприємницької діяльності є оптимізація процесів оподаткування суб'єктів господарювання. Вилучення частини фінансових ресурсів підприємства, що відбувається у вигляді сплати ним податкових платежів, значною мірою може підірвати його матеріальну зацікавленість у результатах своєї роботи, знижувати стимули до подальшого розширення діяльності, змушувати приховувати свої доходи та витрати. Вдале оподаткування фонду оплати праці виступає найважливішим чинником зменшення тінізації економіки, а також забезпечення зростання надходжень до державних цільових фондів та місцевих бюджетів. Першочергову роль у цьому відіграє досконало сформований механізм оподаткування фонду оплати праці підприємств як основної категорії платників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значну увагу дослідженню податкового регулювання підприємницької діяльності, перспективам її розвитку та механізму оподаткування приділено у працях таких вчених, як М. П. Бадида, С. В. Балко, О. Д. Данілов, Р. П. Жарко, М. А. Козоріз, А. І. Крисоватий, О. І. Лютий, Т. М. Мараховська, П. В. Мельник, О. П. Мельникова, С. В. Мочерний, С. В. Онишко, І. В. Педь, О. М. Сердюк, Р. А. Слав'юк, Т. С. Смолженко, А. М. Соколовська, О. В. Тимошенко, Т. М. Чернякова, С. В. Юшко. Віддаючи належне високому рівню наукових робіт зазначених вчених, варто підкреслити, що в рамках їх дослідження питання обов'язкових платежів з фонду оплати праці носять фрагментарний характер. Тому варто комплексно розглянути процес оподаткування фонду оплати

праці, з'ясувати основні складові механізму оподаткування фонду оплати праці підприємств України та оцінити його досконалість.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у визначенні обґрунтованості формування механізму оподаткування фонду оплати праці підприємств України та основних шляхів його удосконалення.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні не існує єдиного чіткого визначення сутності механізму оподаткування. У економічній енциклопедії механізм визначається з двох точок зору: як система, пристрій, спосіб, що визначають порядок певного виду діяльності, та як система певних ланок та елементів, що приводить в дію внутрішній пристрій машини чи устаткування [2, с. 355]. Також у згаданому джерелі визначається сутність механізму справляння податків в Україні як сукупності засобів органів державної податкової служби справляння та внесення належної суми податку, збору (обов'язкового платежу) до бюджету або державного цільового фонду. Разом з тим вказується, що поняття справляння податків охоплює механізм і порядок здійснення такої діяльності. Порядок відображає процесуальний бік справляння податків, тобто певну послідовність дій, а механізм – сукупність дій і засобів забезпечення сплати належних сум до бюджетів і державних цільових фондів [2, с. 369].

При цьому механізм справляння податків в Україні поділяється на загальний та спеціальний. До елементів механізму віднесено добровільну сплату податків; контроль і забезпечення сплати податків; стягнення податків [2, с. 370].

Також існує підхід щодо поділу податкової системи на такі три підсистеми:

- 1) податкові інститути, які виступають суб'єктами податкового адміністрування;
- 2) податкові правила, закони, що визначають дію податкових механізмів (ставки, об'єкти, платники податків тощо);
- 3) податкова структура як сукупність всіх діючих податків, що в цілому дає визначений соціально-економічний ефект [1, с. 62].

Найпростішим критерієм оптимальності податкового механізму визнається оптимальність податкового навантаження [1, с. 71]. Тобто податковий механізм фактично ототожнюється із елементами податку.

Також у наукових працях можна зустріти характеристику механізму оподаткування, яка здійснюється через дослідження діючих елементів податку та пільг [30, с. 23–24].

На нашу думку, механізм оподаткування виступає складною економічною категорією, що є значно ширшою, аніж елементи податку. Також податковий механізм, елементи податку та механізм оподаткування не можна між собою ототожнювати.

Податковий механізм є поняттям більш загальним та стосується всіх встановлених податків у країні в сукупності на певний момент часу. Через податковий механізм відбувається вплив держави на соціально-економічний розвиток суспільства. Він відображає те, яким чином впливають податки на діяльність суб'єктів економіки, тобто де цей вплив починається та на якому етапі закінчується. Податковий механізм проявляє свою дію через зміни сукупного попиту та сукупної пропозиції, тобто в загальному випадку зменшуючи доходи чи збільшуючи витрати економічних суб'єктів. Цей вплив є досить складним та виявляється через функціонування конкретних механізмів оподаткування, що стосуються кожного окремого виду податкового платежу.

Механізм оподаткування, на нашу думку, включає в себе всі сторони існування того чи іншого податку та містить такі складові, як способи, інструменти, важелі впливу та правове забезпечення.

Відповідні елементи повинні бути властиві також механізму оподаткування фонду оплати праці підприємств, який на сучасному етапі не є достатньо розвинутим. Однак він є складнішим, оскільки податки з фонду оплати праці включають у себе одночасно дві складові: єдиний соціальний внесок (ЄСВ) та податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) (рис. 1).

Механізм оподаткування фонду оплати праці підприємств – це сукупність способів, інструментів, важелів впливу спеціально уповноважених органів державної влади та правового забезпечення, за допомогою яких забезпечується функціонування податків з фонду оплати праці через виконання ними свого призначення та ролі у соціально-економічному розвитку підприємництва.

Стимулюючий та дестимулюючий способи впливу реалізуються за допомогою інструментів та важелів. Інструменти включають елементи податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску; стимули і санкції при оподаткуванні фонду оплати праці; адміністрування податків з фонду оплати праці. Важелі впливу – це перелік платників податків, об'єкт оподаткування, база оподаткування, ставки податків, порядок обчислення податків, податковий період, строк та порядок сплати податків, строк та порядок подання звітності про обчислення й сплату податків, податкові пільги та податкові санкції при оподаткуванні фонду оплати праці. Правове забезпечення оподаткування фонду оплати праці включає в себе сукупність нормативно-правових актів, що регламентують справляння податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску з фонду оплати праці.

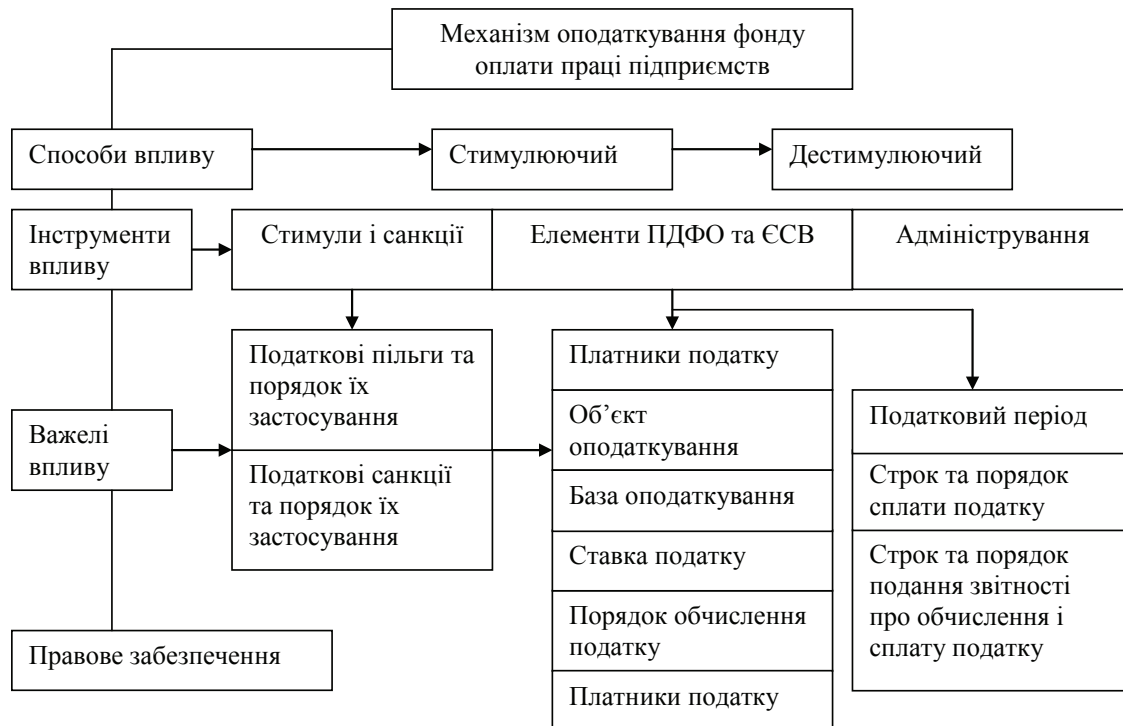

Рис. 1. Структура механізму оподаткування фонду оплати праці підприємств України

Джерело: складено автором

Підприємства виступають окремою категорією платників податків з фонду оплати праці, до якої застосовуються специфічні законодавчі вимоги щодо формування власної податкової бази. Частка підприємств у формуванні фонду оплати праці є домінуючою, що поряд зі встановленими ставками дозволяє зарахувати їх до цільової категорії платників.

Досконалість сформованого механізму необхідно оцінювати з погляду достатності податкових надходжень з фонду оплати праці, основну роль у яких відіграють обов'язкові соціальні внески, та наповненості бюджетів державних цільових фондів, для яких питання фінансування постає на сьогодні надзвичайно гостро. Проблема дефіциту коштів особливо актуальна для Пенсійного фонду, який з кожним роком все більше обтяжує державний бюджет.

Відповідно до офіційних звітів про виконання бюджетів цільових фондів, починаючи з 2007 року Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття не мав дефіциту коштів так само, як і Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.

Бюджет Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності був дефіцитним у 2009 та 2010 роках, зокрема, суми нестач коштів для фінансування видатків становили 47,4 та 494,9 млн. грн. відповідно.

Згідно зі звітами про виконання бюджету Пенсійного фонду, у 2007 році сума непогашеної позички з державного бюджету на покриття касових розривів становила 2,4 млрд грн, у 2008 році – 6 млрд грн. Починаючи з 2009 році окремим рядком почала відображатися також сума дотації з Державного бюджету України для покриття дефіциту коштів Пенсійного фонду. Із врахуванням цієї дотації та непогашеної позички дефіцит сягав 31,1 млрд грн у 2009 році, у 2010 році – 34,5 млрд грн, у 2011 році – 30,1 млрд грн, а у 2012 році – 27,2 млрд грн. Такими даними щодо дефіциту Пенсійного фонду оперує офіційна статистика, і вони демонструють деяке покращення ситуації на фоні зниження нестачі коштів у 2012 році.

Однак кошти з державного бюджету виділяються Пенсійному фонду не лише у вигляді дотацій на покриття дефіциту та короткострокових позичок, але й у вигляді дотацій на виплату пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за різними пенсійними програмами. Крім того, Пенсійний фонд також отримує кошти від інших цільових фондів, зокрема Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття та Фонду соціального страхування від нещасних

випадків на виробництві та професійних захворювань України. А тому, зважаючи на вказане, доцільно визначити фактичний дефіцит Пенсійного фонду України на основі порівняння його власних надходжень та здійснених витрат відповідно до його повноважень (рис. 2).

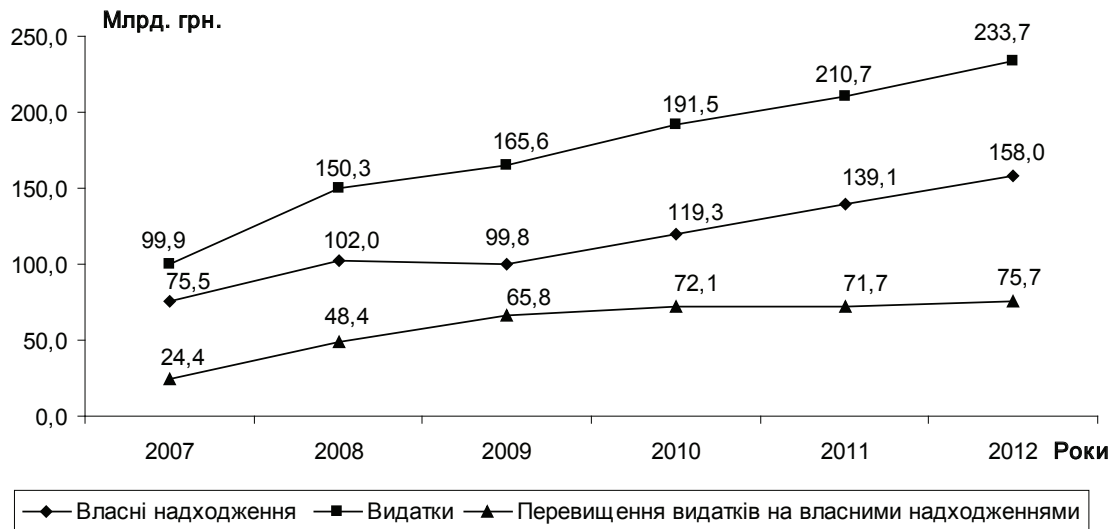

Рис. 2. Власні надходження та витрати Пенсійного фонду України у 2007–2012 рр.

Джерело: побудовано та розраховано автором на основі [5–9; 28]

Відповідно до поданих даних, ми можемо бачити, що фактична нестача коштів Пенсійного фонду є набагато вищою, причому у 2012 році вона ще більше зросла, у порівнянні з 2011 р. Зокрема, у 2007 році дефіцит власних надходжень Пенсійного фонду становив 24,4 млрд грн (32,3% від власних надходжень), у 2008 році – 48,4 млрд грн (47,5%), у 2009 році – 65,8 млрд грн (66%), у 2010 році – 72,1 млрд грн (60,4%). У 2011 році відбулося його зменшення до 71,7 млрд грн (51,5%), а у 2012 році – зростання до 75,7 млрд грн (47,9%). Таким чином, протягом 2007–2012 років дефіцит власних коштів Пенсійного фонду зріс у 3,1 раза.

Будучи цільовим фондом із найбільш скрутним фінансовим становищем, Пенсійний фонд України здійснює найбільший обсяг витратів, порівняно з іншими фондами соціального страхування (рис. 3).

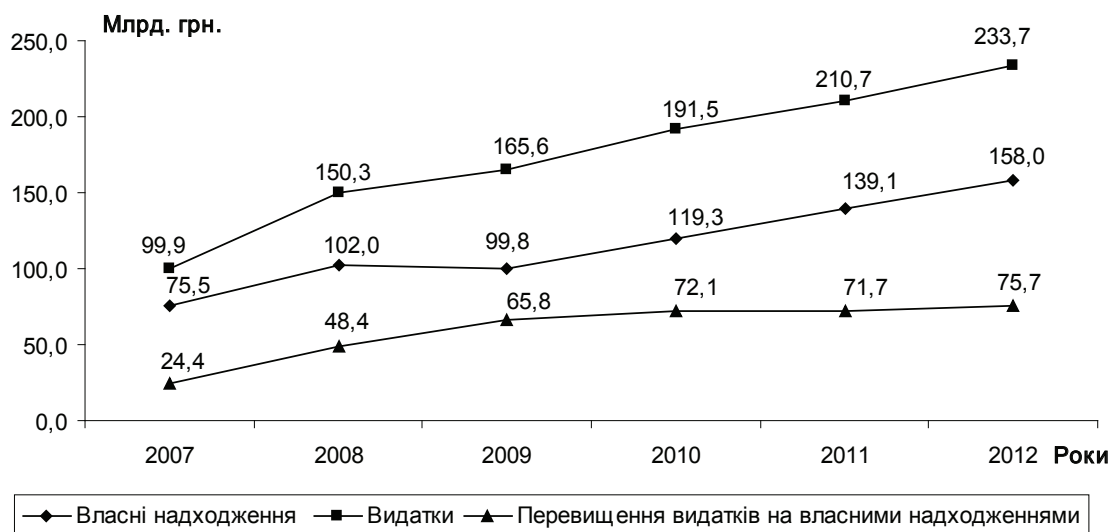

Рис. 3. Витрати цільових фондів України у 2007–2012 рр.
(без урахування коштів державного бюджету та взаєморозрахунків між фондами)

Джерело: розраховано автором на основі [3; 5–7; 9–10; 17–29]

Як видно зі вказаних даних, протягом 2007–2012 років сукупні видатки цільових фондів (без ураховання коштів державного бюджету та взаєморозрахунків між фондами) зросли від 83,4 млрд грн до 179,3 млрд грн, тобто більше як у 2 рази. При цьому видатки Пенсійного фонду зростали стрімкіше, аніж видатки інших трьох цільових фондів, а у 2009 році відбулося їх зменшення, тоді як видатки інших фондів зросли.

У структурі видатків цільових фондів частка Пенсійного фонду у 2007 році становила 85,9%, а у 2008 році – 86,8%. Потім відбулося її зниження у 2009 році до 85,4%, однак далі її зростання відновилося і у 2012 році вона досягла 87,7%, тоді як питома вага інших фондів становила лише 12,3%.

Відволікання коштів з державного бюджету здійснювалося протягом 2007–2012 років у Пенсійний фонд та Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

У 2007 році на цільові фонди було спрямовано 28,1 млрд. грн. бюджетних коштів, тоді як у 2008 році – 47,5 млрд грн, у 2009 році – 65,9 млрд грн, а у 2010 році – аж 72 млрд грн. У 2011 році ця сума зменшилася до 70,7 млрд грн, а у 2012 році – зросла до 76,4 млрд грн (рис. 4).

Рис. 4. Обсяг коштів державного бюджету, спрямованих у цільові фонди в Україні протягом 2007–2012 рр.

Джерело: розраховано автором на основі [3; 5–7; 9–29]

При цьому понад 99% виділених бюджетних коштів спрямовувалося саме до Пенсійного фонду, а у 2009 та 2010 роках вони йшли туди майже стовідсотково. Тому можна зазначити, що в сучасних умовах Державний бюджет України обтяжений не всіма цільовими фондами, а, в першу чергу, Пенсійний фондом. А тому відволікання коштів на цільові фонди з бюджету еквівалентне відволіканню їх у Пенсійний фонд.

У 2007 році 16,1% видатків Державного бюджету України було спрямовано у Пенсійний фонд, у 2009 році ця частка досягла максимального значення 27,2%. Потім відбулося її зниження, і у 2012 році вона становила 19,3%, тобто майже одну п'яту.

За сучасними оцінками, тіньова заробітна плата в Україні перебуває на рівні 50% від офіційної. При цьому виплата зарплати «у конвертах» найбільше відбувається у дрібній торгівлі та будівництві, а також на малих та середніх підприємствах, тоді як на великих намагаються дотримуватися легальних форм оплати праці [4]. Це зрозуміло, адже малому та середньому бізнесу набагато легше приховувати заробітну плату, аніж великому, оскільки останній перебуває під більш пильним наглядом державних податкових органів. Зважаючи на такі масштаби тінізації фонду оплати праці, цільові фонди на сьогодні отримують лише близько половини тих коштів від сплати єдиного соціального внеску, які б потенційно могли до них надходити.

Висновки. Результати проведеного дослідження дають змогу стверджувати про недосконалість сучасного механізму оподаткування фонду оплати праці підприємств України, зважаючи на високий рівень тінізації заробітної плати, недостатність надходжень соціальних внесків для покриття видатків державних цільових фондів, значний, постійно зростаючий дефіцит коштів Пенсійного фонду та його покриття за рахунок збільшення обсягів відволікання фінансових ресурсів з Державного бюджету України. Суттєвими недоліками є високий рівень ставок соціальних внесків, слабка прогресивність в опо-

даткування доходів фізичних осіб, невиправданість існування чотирьох цільових фондів. Основним напрямом удосконалення механізму оподаткування фонду оплати праці підприємств України потрібно вважати зниження ставок соціальних внесків, поглиблення прогресивності при справлянні податку на доходи фізичних осіб з метою забезпечення поступової легалізації фонду оплати праці в Україні та розширення податкової бази. Разом з тим доцільним постає зарахування єдиного соціального внеску до складу доходів Державного бюджету України та об'єднання наявних цільових фондів.

Література:

1. Актуальные проблемы налоговой политики в условиях модернизации экономики: опыт Украины и Белоруссии : монография / под ред. д. э. н., проф. С. В. Онышко. – Ирпень : Национальная академия ГНС Украины, 2007. – 396 с.
2. Економічна енциклопедія : у трьох томах / ред. кол. : ... С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Видавничий центр «Академія», 2001. – Т. 2. – 848 с.
3. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування, соціальний захист та пенсійне забезпечення у цифрах і фактах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mlsp.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=96595&cat_id=41296.
4. Заробітна плата в Україні: на шляху до економічного зростання і добробуту // Національна безпека і оборона. – 2010. – № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/NSD118_ukr_1.pdf.
5. Звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2007 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1041.28939.0>.
6. Звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2008 рік // Урядовий кур'єр. – 28 березня. – 2009. – № 56. – С. 15.
7. Звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2010 рік // Урядовий кур'єр. – 9 квітня. – 2011. – № 65. – С. 23.
8. Звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2011 рік // Урядовий кур'єр. – 17 березня. – 2012. – № 49. – С. 23.
9. Звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2012 рік // Урядовий кур'єр. – 23 березня. – 2013. – № 55. – С. 21.
10. Звіт про виконання бюджету Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття за 2009 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=188424&cat_id=8974125.
11. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2007 рік [Електронний ресурс] // Комітет Верховної Ради України з питань бюджету. – Режим доступу : <http://budget.rada.gov.ua/kombjudjet/control/uk/doccatalog/list?currDir=45096>.
12. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2008 рік [Електронний ресурс] // Комітет Верховної Ради України з питань бюджету. – Режим доступу : <http://budget.rada.gov.ua/kombjudjet/control/uk/doccatalog/list?currDir=45096>.
13. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2009 рік [Електронний ресурс] // Комітет Верховної Ради України з питань бюджету. – Режим доступу: <http://budget.rada.gov.ua/kombjudjet/control/uk/doccatalog/list?currDir=45096>.
14. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2010 рік [Електронний ресурс] // Комітет Верховної Ради України з питань бюджету. – Режим доступу : <http://budget.rada.gov.ua/kombjudjet/control/uk/doccatalog/list?currDir=45096>.
15. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2011 рік [Електронний ресурс] // Державна казначейська служба України. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=147449>.
16. Звіт про виконання Закону України «Про Державний бюджет України на 2012 рік» [Електронний ресурс] // Міністерство фінансів України. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=364385&cat_id=77440.
17. Звіт про діяльність виконавчої дирекції Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття за 2011 рік // Голос України. – 4 квітня 2012. – № 61 (5311). – С. 14.
18. Звіт про діяльність виконавчої дирекції Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття за 2010 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=211426&cat_id=8974125&ctime=1306767638678.
19. Про виконання бюджету Фонду та регіональних програм щодо відновлення здоров'я застрахованих осіб та членів їх сімей за 2007 рік [Електронний ресурс]: Постанова правління Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності від 2 квітня 2008 р. № 5. – Режим доступу : http://www.fse.gov.ua/fse/control/uk/publish/article?art_id=123018&cat_id=123015.
20. Про виконання бюджету Фонду та регіональних програм щодо відновлення здоров'я застрахованих осіб та членів їх сімей за 2009 рік [Електронний ресурс]: Постанова правління Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності від 15 квітня 2010 р. № 6. – Режим доступу : http://www.fse.gov.ua/fse/control/uk/publish/article?art_id=352340&cat_id=352337.

21. Про виконання бюджету Фонду та регіональних програм щодо відновлення здоров'я застрахованих осіб та членів їх сімей за 2010 рік [Електронний ресурс]: Постанова правління Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності від 4 березня 2011 р. № 13. – Режим доступу : http://www.fse.gov.ua/fse/control/uk/publish/article?art_id=421960&cat_id=421951.

22. Про виконання бюджету Фонду та регіональних програм щодо відновлення здоров'я застрахованих осіб та членів їх сімей за 2011 рік [Електронний ресурс]: Постанова правління Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності від 3 квітня 2012 р. № 21. – Режим доступу : http://www.fse.gov.ua/fse/control/uk/publish/article?art_id=544498&cat_id=510586.

23. Про виконання бюджету Фонду та регіональних програм щодо відновлення здоров'я застрахованих осіб та членів їх сімей за 2012 рік [Електронний ресурс]: Постанова правління Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності від 24 квітня 2013 р. № 10. – Режим доступу : http://www.fse.gov.ua/fse/control/uk/publish/article?art_id=622741&cat_id=595141.

24. Про затвердження Звіту про страхову діяльність Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України, стан охорони праці в народному господарстві, соціальний захист потерпілих на виробництві, використання страхових коштів у 2009 році та Звіту про виконання бюджету Фонду за 2009 рік [Електронний ресурс]: Постанова правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України від 13 квітня 2010 р. № 10. – Режим доступу : <http://www.uapravo.net/akty/right-osnovni/akt8ttue8s.htm>.

25. Про затвердження Звіту про страхову діяльність Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України, стан охорони праці в народному господарстві, соціальний захист потерпілих на виробництві, використання страхових коштів у 2010 році та Звіту про виконання бюджету Фонду за 2010 рік [Електронний ресурс]: Постанова правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України від 19 квітня 2011 р. № 7. – Режим доступу: <http://www.social.org.ua/laws/resolutions-of-fond?rstart=9>.

26. Про затвердження Звіту про страхову діяльність Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України, стан охорони праці в народному господарстві, соціальний захист потерпілих на виробництві, використання страхових коштів у 2011 році та Звіту про виконання бюджету Фонду за 2011 рік [Електронний ресурс]: Постанова правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України від 1 березня 2012 р. № 5. – Режим доступу : <http://www.social.org.ua/laws/resolutions-of-fond?rstart=5>.

27. Про затвердження Звіту про страхову діяльність Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України, стан охорони праці в народному господарстві, соціальний захист потерпілих на виробництві, використання страхових коштів у 2012 році та Звіту про виконання бюджету Фонду за 2012 рік [Електронний ресурс]: Постанова правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України від 19 березня 2013 р. № 3. – Режим доступу : <http://www.social.org.ua/laws/resolutions-of-fond?rstart=1>.

28. Про результати аналізу формування та виконання бюджету Пенсійного фонду України [Електронний ресурс] // Рахункова палата України. – Режим доступу : <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16727325;jsessionid=3C7DEC443F0A19251770870E5EBF54D3>.

29. Статистичний збірник «Ринок праці України – 2012» [Електронний ресурс] // Державна служба зайнятості. – Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list>.

30. Юшко С. В. Проблеми оподаткування заробітної плати в Україні: ретроспективний аналіз / С. В. Юшко // Фінанси України. – 2010. – № 12. – С. 21–31.